

БУДДИСТСЬКА ЕКОНОМІКА: ВИБІР МІЖ МАТЕРІАЛЬНОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЮ ТА ТРАДИЦІЙНОЮ ДУХОВНІСТЮ

Дослідженість теми: Перед людиною завжди постає вибір: матеріальна забезпеченість чи традиційна духовність. Проте, як і одне, так і друге має велике значення та відіграє важливу роль в економічному житті. Часто вживається таке поняття, як моральний вибір – складова умови, яка допомагає реалізувати людські потреби. Це дає змогу подивитись на речі крізь призму цінностей та принципів людини, міжособистісних взаємин. Багато років поспіль буддистська економіка пояснює суть, значення та переваги збагачення і духовності.

Мета нашого дослідження є дослідити проблему вибору між матеріальною забезпеченістю та традиційною духовністю.

Предмет дослідження: суть матеріальної забезпеченості та традиційної духовності.

Завдання:

-Переосмислити пріоритети людини;

-Дослідити проблему вибору на основі буддистської економіки.

Дослідженість теми: Дослідженістю цієї теми займалися багато історичних науковців, зокрема такі як : Шумахер, Шінїчу , Конфуцій, Лао-Цзи і інші. Також багато цікавої інформації є в інтернеті і у розповідях сучасних науковців. Тему буддистської економіки досліджував Е.Ф. Шумахер у праці «Мале прекрасне: економіка, в якій люди мають значення». У наш час надзвичайно актуальною є проблема формування духовних цінностей. Суспільство зацікавлене, щоб держава забезпечила йому необхідні умови для правильного духовного життя. Адже духовна культура підносить свідомість особистості до саморозвитку. Духовність дарує людині енергію, насагу, здатність усвідомлення себе як індивідуальності. Та жорстокі умови теперішнього світу часто не дають змоги людині розкрити себе повністю. Щодня людям приходится ходити на роботу не для того, щоб принести користь іншим чи внести свою частинку задія розвитку рідної країни, не для спілкування з іншими членами суспільства, а задія збагачення. Ринкові умови ставлять фірми чи підприємства у непросту конкуренцію, яка інколи приводить до неморальних методів дії. [9]

Ще з епохи Стародавнього світу існує така проблема, яка з плином часу стає все складнішою. Для вирішення її у буддизмі виникли свої погляди, правила та настанови для правильного ведення економіки. Буддизм – одна зі світових релігій, яка бере свій початок в Індії та поширена переважно в Азії. Головною проблемою цієї релігії є аспекти людського життя. Для більшості прихильників буддизму характерною є любов до світу та людей. Для них самовдосконалення особистості є шляхом до миру. Така позиція та віра основана на релігійній дисциплінованості, вірі у божественні явища та роздумах про їх призначення. У буддизмі необхідним та обов'язковим є засвоєння дисциплінарних правил, які є початком складного шляху до усвідомлення та розуміння проповідей та висловлювань Будди. [8]

Сучасні буддологи також встановлюють зв'язок між економікою та буддистськими принципами. Прихильники цієї віри виступають проти світських бажань та розкоші. Дотримуючись цього вчення, людина відмовляється від непотрібних їй речей, а ставить пріоритет над наближенням до просвітлення через медитації. На відміну від християнства чи ісламу, буддизм досить обмежено ставиться до збагачення. Слідуючи вченню, багатства та скарби є злом, яке виникає через ненаситні бажання.

Буддистська економіка значно відрізняється від сучасного світу, з притаманною йому цінністю матеріалізму. Буддизм вбачає суть цивілізації в очищенні людських характерів, які формуються в процесі праці. Водночас, буддизм не критикує матеріальні блага, а вважає, що розумним буде поєднання з ними. [4, с.643] Багатство можна схарактеризувати як стан невизначеності людини, нестатку в чомусь, хаосу. Буддизм навчає не цінувати матеріальність, а придавати більшого значення духовності, реалізації та розвитку себе, як індивіда чи члена громади. При такій позиції, життя набуває іншого сенсу. Людина, яка цінує те, що є в її володінні, а не женеться за благами багатством, є набагато щасливішою. Адже відомо, що шлях до звільнення від страждань лежить саме через уникнення бажань. [5, с.36]

В той час, як матеріалістів цікавлять блага, то для буддиста головним є звільнення. Але слід пам'ятати, що буддизм не відкидає матеріальне забезпечення повністю. Шлях до звільнення ускладнює не забезпеченість, а відданість їй, не насолода прийнятними речами, а одержимість ними. Таким чином, основними поняттями буддистської економіки можна визначити простоту. Буддистська економіка ґрунтується на простоті й відсутності будь-якого примусу. Для європейського бізнесмена буддистський спосіб життя здається чудом через дивовижну раціональність його моделі: винятково малі витрати і задовільні результати. Головним для буддизму є не вибір між економічним зростанням і традиційною стагнацією бізнесу, а вибір своєрідного «середнього шляху», «промислової економіки» між матеріальною забезпеченістю та традиційною духовністю. Буддистам здається вкрай неекономічним і нераціональним складний покрій європейського одягу, добірний інтер'єр у сучасній квартирі, витончений кухонний посуд, столове приладдя та багато інших атрибутів європейського способу життя. В основі буддистської економіки, як і в основі промислової, спрощеної технології, лежить виробництво товарів з місцевих матеріалів і для місцевого споживання. Безрозсудна експлуатація природних багатств, вважають буддисти, є актом насильства над природою, яке веде до насильства над людьми, тобто буддистська економіка максимально екологічна.

Матеріальна забезпеченість передбачає собою працю, яка в буддизмі є особливою формою активних медитацій, що допомагають людській свідомості включатися у роботу тіла. Також праця є засобом для досягнення необхідних благ. Представники цієї віри схильні до правила: «День працюєш – день вдосконалюєшся. День не працюєш – сто днів пропали даремно». Тож через працю людина вдосконалюється та наближається до духовного. [1, с.128].

На думку вченого Е.Ф. Шумахера, сприймати працю як децю утомлююче чи нудне означає переступати через закон моралі і надавати перевагу речам, а не людям. Таким же важливим є і відпочинок, адже він нерозривно пов'язаний з працею. У дослідженні Е. Ф. Шумахера докладно показано відмінність підходів західного і буддистського економіста до розуміння призначення праці: «З точки зору буддизму, призначення праці, по крайній мере, три способи. По-перше, праця надає людині можливість використовувати і розвивати свої здібності. По-друге, праця допомагає йому подолати свій егоїзм через роботу над спільним завданням спільно з іншими людьми. По-третє, праця вирішує завдання виробництва необхідних для гідного життя товарів і послуг». У центрі буддистської економічної теорії, вважає Е.Шумахер, знаходиться людина, а не зростання ВВП або виробництво на душу населення. В буддизмі важлива саме душа людини, реалізація її здібностей. У той же час «сучасний економіст може вдаватися до надзвичайно складних обчислень, щоб з'ясувати, вигідна повна зайнятість або, можливо, «економічно доцільніше» буде підтримувати неповну зайнятість, щоб забезпечити більшу мобільність робочої сили, більш стабільну заробітну плату і т.д. фундаментальним критерієм успішності для нього є, просто, кількість благ, вироблених за даний період часу». З точки зору буддистського світогляду, подібна позиція абсурдна, «тому що благам надається великої ваги, ніж людям, а споживання - більше значення, ніж творчій діяльності. На основі буддистської економіки – виробництво на базі місцевих ресурсів та для місцевих потреб є раціональним способом існування. Виробництво та експорт для інших регіонів та країн може бути виправдане лише в малих масштабах. Тож, можна визначити схему буддистської економіки виробництва: «місцеве виробництво – місцеве споживання». [5. С.76] З буддистської точки

зору, неможливо ставити використання товару вище, ніж творчу діяльність та саму людину. Для економістів забезпечення повної зайнятості означає не збільшення виробництва, а забезпечення працею тих, хто її потребує. Для них економічним вибором постає не зростання валового національного продукту, а зростання національного щастя. Адже ВВП показує нам лише економічне зростання великих власників та підприємців, не включаючи стан більшості простого населення. [10]

Головною з причин діяльності людини є потреби. Та потреби розглядаються як щось необхідне для підтримання життєдіяльності людини, розвитку особистості та її організму, розвитку суспільства загалом. Наші бажання є спонукальним важелем для економічно активних дій, задля задоволення потреб. Тому для фірми чи підприємства є необхідним правильно визначити потреби споживачів та задовольнити їх, тобто реалізувати свої бізнес інтереси. Буддизм стверджує, що до своїх бажань потрібно відноситись стримано, адже вони приносять людям страждання, роблять її слабкою та нікчемною. На думку відомого японського економіста та бізнесмена Шінічу Іноу, розвиток економіки не повинен піддавати руйнації навколишнє середовище, не може завдавати шкоди людям та знищувати природу. Шінічу Іноу пропонує таку формулу економічно го устрою людства, яка долає недоліки капіталізму та соціалізму, зберігає їх позитивні аспекти та спи рається на гуманістичні ідеї буддизму. Серединний шлях буддійської економіки гарантує життєздатний розвиток без руйнації оточуючого середовища, без думного вичерпування природних та шкоди ресурс сам людським. Конкурентні механізми ринку, на дум ку ШІноу, повинні працювати, не руйнуючи ні при роди, ні систем людських відносин. Цікавим є те, що Шумахер наводить приклад саджання дерев. Він стверджував, що коли людина садить дерево і дбає про нього, то вона думає про майбутнє покоління, забезпечуючи його ресурсами відновлення, переосмислює ставлення до природи та її вплив на неї. [11] Можна сказати, що буддизм постійно адаптувався до економіки певної історичної епохи, вносячи в неї поміркованість та людську індивідуальність.

У другій половині I століття до нашої ери в Китаї виникли вчення, під назвою даосизм та конфуціанство. Поєднавшись з буддизмом, ці три вчення утворили сань цяо («три релігії»). У них присутні спільні погляди та думки. Доцільно було б зауважити, що не лише буддизм поважає та цінує у людини духовність в першу чергу. Центральним етичним поняттям конфуціанства було вчення про жень - людинолобство. На думку Конфуція, кожна людина здатна знайти в собі етичні правила власного життя. У стосунках з ближніми головним має бути намагання не робити нікому того, чого не хочеться, щоб вчинили тобі. В основі всіх справ має бути принцип справедливості. Навіть якщо людина прагне посісти бажане для себе місце, де б то не було – в сім'ї, суспільстві, на державній службі, вона повинна намагатися бути достойною його. Для того потрібно вдосконалювати свій характер, що потребує очищення серця, думок, розширення знань. Найважливішим критерієм людської величі є взаємоповага вдома, старанність на роботі, правдивість у стосунках із оточуючими. Особливо важливою є любов і повага до влади, батьків. Сім'ю конфуціанство вважає основою політичної та соціальної структури суспільства. Навіть володар держави повинен чинити, як батько в сім'ї. Інтереси сім'ї конфуціанство вивисує над інтересами людини. Ідеальною людиною є законслухняний громадянин, який дотримується моральних законів. Мислитель вважав, що ту людину, яка поважає давні традиції, сучасну владу, є скромною, справедливою та невибагливою можна назвати досконалою особистістю. Як і буддизм, конфуціанство не засуджує ту людину, що прагне до збагачення. Та умовою є чесний шлях до його здобуття. Даосизм так само спрямований на індивідуальне вдосконалення.

Першоначалник цього віровчення – Лао Цзи, як і Конфуцій, орієнтувався на виховання гідного члена суспільства. Лао-Цзи заперече будь-яке зусилля не тільки індивіда, але й суспільства. Зусилля суспільства, породженого цивілізацією, ведуть до суперечності між людиною і світом, до дисгармонії. Дотримання «міри речей» є для людини головною життєвою метою. Діяльність без порушення цієї міри є не захоченням до деструктивної пасивності, а поясненням спільності людини і світу на єдиній основі, якою є дао. Чуттєве пізнання ґрунтується тільки на чактовості й заводить людину на манівці. Відхід убік, відсторонення характеризує поведінку мудреця. Осягнення світу супроводжується тишею, в якій тямуща людина оволодіває світом. Схильність пристрастям він оцінював негативно та був противником придушення розвитку людської природи. [6]. Можна узагальнити, що у Давньому Китаї основними були гуманність і впорядкованість між бажаннями та потребами їх реалізації. Пріоритетними були повага до старших, чесність, щирість та віра у духовність. Головною метою кожного індивіда була реалізація особистості через працю та самозаглиблення. **Отже**, можна зробити висновок, що буддизм зміг вдало поєднати духовно-релігійні постулати з економікою. Буддистські економічні ідеї гуманізують систему жорстоких стосунків конкуренції на ринку. Віровчення дає поради щодо правильного підходу до праці та здобуття матеріального збагачення людини, беручи до уваги її потреби та необхідні для неї умови.

Література

1. Вольний К. Ретроспектива економічної думки: Економічні вчення буддизму// Вісник ТНЕУ. - №1. – 2010. – С.128
2. Гончарук Т. В., Гурик М. І., Шумка М. Л. Філософські проблеми державного управління. Навч. посібник. Тернопіль. – Економічна думка, 2010. – 126 с.
3. Гончарук (Чолач) Т.В., Джугла Н.В., Етнологічні інтенції осмислення українства у філософії Богдана Цимбалістого. // Психологія і педагогіка. – Тернопіль, 2018. - №1-2. – с 155-162.
4. Джугла Н. До питання Українського східного Обряду у рішеннях Замойського скандалу 1720р. / Історія релігій в Україні. – Львів, «Льогос», 2005. – с 210-215
5. Е.Ф. Шумахер «Мале прекрасне: економіка, в якій люди мають значення». – 1973. –С. 76
6. Релігії Китаю: Хрестоматія – СПб., 2001. – С.148
7. Філософія: навч. посіб./ Гончарук Т.В., Джугла Н.В., Шумка М.Л., - Тернопіль: підручники і посібники, 2016. – 416 с
8. <https://cyberleninka.ru/article/v/e-f-shumaher-i-kontseptsiya-buddiyskoy-ekonomiki>
9. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%83%D0%B4%D0%B4%D0%B8%D0%B7%D0%BC#.D0.92.D1.96.D0.B4.D0.B4.D0.B0.D0.BD.D1.96.D1.81.D1.82.D1.8C>
10. http://www.economy.in.ua/pdf/5_2012/9.pdf
11. <http://studentbooks.com.ua/content/view/1359/53/1/5/>
12. <https://buklib.net/books/33016/>